

**AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
İQTİSADİYYAT İNSTİTUTU**

Əlyazması hüququnda

ARİF HİLMİ OĞLU GÖMLEKSİZ

**MÜŞTƏRƏK MÜƏSSİSƏLƏRDƏ BİZNESİN İNKİŞAFI VƏ
İDARƏ OLUNMASI PROBLEMLƏRİ
(AZƏRBAYCAN-TÜRKİYƏ MATERIALLARI ƏSASINDA)**

İxtisas: 5311.01 – Müəssisələrin təşkili və idarə olunması

**İqtisad üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq
üçün təqdim edilmiş dissertasiyasının**

A V T O R E F E R A T I

BAKİ – 2013

Dissertasiya işi Qafqaz Universitetində yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: i.e.d. professor **İ.H.ALIYEV**

Rəsmi opponətlər: iqtisad elmləri doktoru,
professor S.Q.Cümşüdəv

iqtisad elmləri namizədi
dosent K.H.İsayev

Aparıcı təşkilat: Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf
Nazirliyi İqtisadi İslahatlar Elmi-Tədqiqat
İnstitutu

Müdafiə “28” 06 2013-cü il saat “____” da Azərbaycan Milli
Elmlər Akademiyasının İqtisadiyyat İnstitutunun nəzdindəki **FD.01.181**
Dissertasiya Şurasının iclasında olacaqdır.

Ünvan: AZ 1143, Bakı şəhəri, H.Cavid prospekti 31, Azərbaycan
Milli Elmlər Akademiyasının İqtisadiyyat İnstitutu.

Dissertasiya işi ilə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının
İqtisadiyyat İnstitutunun kitabxanasında tanış olmaq olar.

Avtoreferat “____” _____ 2013-cü ildə göndərilmişdir.

FD.01.181. Dissertasiya Şurasının elmi
katibi, iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

G.S.Hacıyeva

İŞİN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı. XXI əsr dünyada qloballaşma və integrasiya əsri, eləcə də sürətli informasiya dövrü kimi xarakterizə edilir. Təbii ki, bütün bu proseslər, həm də milli təsərrüfatların daha sürətlə beynəlmilləşməsini, qlobal iqtisadi məkana sürətli çıxışını və s. tələb edir. Eyni zamanda, qeyd olunanlar ayrı-ayrı milli təsərrüfatların dinamik inkişafında xarici amillərin də rolunu artırır. Belə ki, artıq xarici bazara çıxış, daxili və xarici bazarda mövcud olan rəqabət mübarizəsindən qalib çıxmaq, qlobal iqtisadi məkanda cərəyan edən sosial-iqtisadi proseslərin fəal iştirakçısına çevrilmək və s. kimi məsələlər hər bir milli iqtisadiyyatın davamlı inkişafının zəruri şərtinə çevrilmişdir.

Bütün bunlara rəğmən, sürətlə inkişaf edən Azərbaycan Respublikasının da dünya bazarına çıxışı, qlobal iqtisadi məkana sürətli integrasiyası zəruri bir prosesə çevrilmişdir. Belə bir dövrdə müştərək müəssisələrin formalaşdırılması, müştərək istehsal, satış və xidmət fəaliyyətinin təşkili integrasiya proseslərinin ən aparıcı bir istiqaməti kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan müştərək müəssisələrin yaradılması, bu müəssisələrdə biznesin təşkili və səmərəli şəkildə idarə edilməsi istiqamətində elmi-tədqiqat işlərinin aparılması müasir dövr üçün olduqca aktualdır.

Digər tərəfdən, yüksək səviyyədə inkişaf etmiş maddi texniki bazaya, beynəlxalq əmək bölgüsü sisteminə və beynəlxalq kooperasiyanın müxtəlif formalarına malik dünya məhsuldar qüvvələrinin inkişafının müasir dövrü beynəlxalq iqtisadi əməkdaşlığın genişlənməsinə obyektiv zərurət yaradır. Belə bir şəraitdə istehsalın və kapitalın beynəlmilləşməsi, elmi texniki tərəqqinin sürətlənməsi kapital idxalını məhsuldar qüvvələrin inkişafının mühüm amillərindən birinə çevirmişdir. Ona görə də, müasir dövrdə qarşıda duran mühüm vəzifələrdən biri də iqtisadiyyatın beynəlxalq əmək bölgüsündə səmərəli iştirakını təmin etməkdən, xarici kapitalın, mütərəqqi texnologiya və idarəetmə təcrübəsinin cəlb olunması yolu ilə məhsuldar qüvvələrin inkişafına nail olmaqdan ibarətdir. Müasir dövrdə isə, bütün bunların ən sadə və əlverişli yolu müştərək fəaliyyətin təşkilindən keçir.

Aydındır ki, Azərbaycan-Türkiyə “Bir millət iki dövlət” olaraq bütün sahələrdə biri-birinə bağlı xalqlar və dövlətlərdir. Ona görə də, müstəqil Azərbaycanda da daha çox rast gəlinən müştərək müəssisələr, məhz Türk iş adamlarına məxsusdur. Başqa sözlə desək, Türk iş

adamları ilə əməkdaşlıq şəraitində təşkil edilmiş müştərək fəaliyyətə iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində daha çox rast gəlinir. Eyni zamanda, Azərbaycan-Türkiyə müştərək müəssisələri sayca da xüsusi üstünlüyə malikdir (2010-cu ilin məlumatlarına görə 1091 müəssisənin 800-ə yaxını). Məhz, bu reallıqdan və iki ölkə arasında iqtisadi əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi zərurətindən qaynaqlanaraq, tədqiqat zamanı müştərək müəssisələrin fəaliyyəti Azərbaycan-Türkiyə timsalında tədqiq edilmişdir.

Beləliklə, yeni texnika və müstəqqi texnologiya əsasında modern müəssisələrin təşkili, beynəlxalq standartlara uyğun rəqabət qabiliyyətli məhsul istehsalının artırılması müştərək müəssisələrin yaradılması və inkişafını zəruri edir. Bu baxımdan da iqtisaid inkişafda müştərək müəssisələrin rolunun artırılması, müştərək müəssisələrdə biznes fəaliyyətinin təşkili və idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi problemlərinə aid elmi araşdırmaların aparılması günümüzün reallıqlarından irəli gəlir, eləcə də mühüm nəzəri və praktiki əhəmiyyət kəsb edir.

Problemin öyrənilmə vəziyyəti. Müştərək müəssisələrdə biznesin inkişafı və idarə olunması probleminin ayrı-ayrı istiqamətlərinə həm xarici, həm də Azərbaycan iqtisadçılarının çoxlu sayda əsərləri həsr olunmuşdur. Azərbaycanın görkəmli iqtisadçı alimlərindən A.A.Nadirov, Z.Ə.Səmədzadə, Ə.X.Nuriyev, A.K.Ələsgərov, İ.H.Aliyev, M.M.Sadıxov, Ə.Q.Əlirzayev, R.M.Cəbiyev, T.N.Əliyev, Ə.B.Sarıyev və başqalarının əsərlərində ayrı-ayrı sahələrdə fəaliyyət göstərən müştərək müəssisələrin aktual məsələləri müxtəlif aspektdə tədqiq edilmişdir. Eyni zamanda, xarici ölkə alimlərindən Дурнев В., Березной А.В., Буткевич В.Г., Братченко А.Б., Гольдшлегер Л.Д., Костенков И., Бургучевой Е.Г. və başqalarının əsərlərində müştərək müəssisələrin yaradılması, bu müəssisələrdə biznes fəaliyyətinin təşkili və idarə edilməsinə dair müxtəlif məsələlərə rast gəlmək mümkündür.

Göründüyü kimi, ayrı-ayrı yerli və xarici alimlər müştərək müəssisələrdə biznesin inkişafı və idarə olunmasının müxtəlif məsələlərinə toxunsalar da, bütövlükdə problemin tədqiqinə ayrıca tədqiqat işində rast gəlinməmişdir. Ona görə də müştərək müəssisələrdə biznesin inkişafı və idarə olunması problemlərinin kompleks şəkildə tədqiqi, problemlərin aradan qaldırılmasına dair elmi cəhətdən əsaslandırılmış təklif və tövsiyələrin işlənib hazırlanması zəruridir və nəzəri-praktiki cəhətdən xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bütün bunlar isə, öz növbəsində, tədqiqatın məqsəd və vəzifələrini müəyyən etmişdir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqatın əsas məqsədi Azərbaycan-Türkiyə müştərək müəssisələrinin müasir vəziyyətini araşdıraraq, burada biznesin inkişafı və idarə olunmasını təkmilləşdirmək, mövcud problemləri aşkara çıxarmaq və onların aradan qaldırılmasına dair elmi cəhətdən əsaslandırılmış təklif və tövsiyələrin işlənilib hazırlanmasından ibarətdir. Bu məqsədə nail olmaq üçün tədqiqat zamanı aşağıdakı vəzifələr qarşıya qoyulmuş və ardıcılıqla həll edilmişdir:

- müştərək müəssisələrin sosial-iqtisadi mahiyyətinin aydınlaşdırılması və yaranması zərurətinin əsaslandırılması;

- bazar münasibətləri şəraitində müştərək müəssisələrin biznes fəaliyyətinin səciyyəvi xüsusiyyətlərinin müəyyən edilməsi;

- müştərək müəssisələrdə biznes fəaliyyətinin iqtisadi səmərəliliyinin müəyyənləşdirilməsi;

- müştərək müəssisələrdə biznesin idarə edilməsinin nəzəri əsasları və prinsiplərinin tədqiq edilməsi və müvafiq ümumiləşdirmələrin aparılması;

- Azərbaycan-Türkiyə iqtisadi əlaqələrinin müasir vəziyyətinin müqayisəli təhlili və bunun müştərək müəssisələrin fəaliyyətinə təsirinin aydınlaşdırılması;

- Azərbaycan-Türkiyə müştərək müəssisələrinin inkişaf dinamikasının statistik təhlili və qiymətləndirilməsi

- müştərək müəssisələrdə biznes fəaliyyətinin stimullaşdırılması yollarının müəyyən edilməsi;

- müştərək müəssisələrdə biznes fəaliyyətinin daha da genişləndirilməsi və idarəetmənin təkmilləşdirilməsi məqsədilə əlverişli investisiya mühitinin yaradılması istiqamətlərinin aydınlaşdırılması;

- müştərək müəssisələrdə biznes və idarəetmənin səmərəli təşkilində marketing tədqiqatlarından istifadə imkanlarının öyrənilməsi

- müştərək müəssisələrdə biznesin inkişafı və idarə olunmasının təkmilləşdirilməsi istiqamətində elmi cəhətdən əsaslandırılmış təklif və tövsiyələrin işlənilib hazırlanması

Tədqiqatın obyektı və predmeti. Tədqiqat obyektı kimi Azərbaycanda fəaliyyət göstərən Azərbaycan-Türkiyə müştərək müəssisələri seçilmişdir.

Tədqiqatın predmetini isə müştərək müəssisələrdə biznes fəaliyyətinin təşkili və idarə edilməsinin inkişaf xüsusiyyətləri, müştərək biznes fəaliyyətinin tənzimlənməsinin forma və üsulları, eləcə də təkmilləşdirilməsi məsələləri təşkil edir.

Tədqiqatın nəzəri – metodoloji əsasları və informasiya bazası. Tədqiqatın nəzəri-metodoloji əsaslarını Türkiyə, Azərbaycan və digər ölkə alimlərinin fundamental tədqiqatlarının nəticələri, iqtisadi nəzəriyyə, dialektikanın prinsipləri, anlayışları, kateqoriyaları, qanunları onların iqtisadi tədqiqatlarda tətbiqi xüsusiyyətləri təşkil edir. Tədqiqat sistemli təhlil, müqayisələr, statistik qruplaşdırma, ümumiləşdirmə və digər iqtisadi-statistik metodlar əsasında qurulmuşdur.

Dissertasiya işi yazılarkən problemlə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunlarından, Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev cənablarının uyğun fərman və sərəncamlarından, habelə digər direktiv və normativ sənədlərdən istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın informasiya bazasını müştərək müəssisələrdə biznesin təşkili və idarə olunması, bu müəssisələrdə biznes fəaliyyətinin rəqabət qabiliyyətliliyinin təmin edilməsi ilə əlaqədar qanunlar, proqramlar və digər normativ-hüquqi sənədlər, eləcə də Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin, İqtisadi İnkişaf, Vergilər və digər müvafiq nazirliklərin məlumatları, fəaliyyət göstərən müştərək müəssisələrin uçot və hesabat sənədləri təşkil etmişdir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Tədqiqatın elmi yeniliyi aşağıdakılardan ibarətdir:

- globallaşma şəraitində müştərək müəssisələrin yaradılması zərurəti əsaslandırılmışdır;
- burada biznesin təşkili və idarə edilməsinin zəruri şərtləri müəyyən edilmişdir;
- bazar münasibətləri şəraitində müştərək fəaliyyətin təşkilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri aydınlaşdırılmışdır;
- müştərək müəssisələrdə biznes fəaliyyətinin stimullaşdırılması istiqamətləri müəyyənləşdirilmişdir;
- müştərək müəssisələrdə biznesin təşkili və inkişaf etdirilməsində əlverişli investisiya mühitinin əhəmiyyəti izah edilmiş və mühitin formalaşdırılması istiqamətində müəyyən təkliflər işlənib hazırlanmışdır;
- müştərək müəssisələrdə biznes və idarəetmənin səmərəli təşkilində marketinq tədqiqatlarından istifadə imkanları müəyyən edilmişdir;
- Azərbaycan-Türkiyə müştərək müəssisələrində biznesin inkişafına mane olan amillər müəyyənləşdirilmiş və onların

aradan qaldırılması istiqamətində təklif və tövsiyələr işlənib hazırlanmışdır;

- Azərbaycan-Türkiyə müştərək müəssisələrində biznesin təşkili və idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində elmi cəhətdən əsaslandırılmış təklif və tövsiyələr işlənib hazırlanmışdır.

Tədqiqatın təcrübi əhəmiyyəti ondan ibrətdir ki, tədqiqatın əsas müddəaları, əsaslandırılmış konkret nəticə və təkliflər müştərək müəssisələrdə biznesin təşkili, inkişaf etdirilməsi, müştərək müəssisələrdə mütərəqqi struktur dəyişikliklərinin həyata keçirilməsində, səmərəli idarəetmənin təmin olunmasında və Azərbaycan-Türkiyə iqtisadi əməkdaşlığının daha da gücləndirilməsi istiqamətlərində istifadə edilə bilər.

Dissertasiyada irəli sürülən təkliflər və tövsiyələrdən xarici iqtisadi əlaqələrin tənzimlənməsində, müştərək müəssisələrə yardım üzrə tədbirlərin işlənib hazırlanmasında, əlverişli investisiya mühitinin formalaşdırılmasında, habelə müvafiq elmi tədqiqatlarda, tədris prosesində, proqram və digər normativ-hüquqi sənədlərin hazırlanmasında və s. istifadə oluna bilər.

Tədqiqatın aprobasiyası və nəticələrin tətbiqi. Tədqiqat işinin ayrı-ayrı müddəaları, işdə irəli sürülən əməli təklif və tövsiyələr, ümumilikdə işin əsas məzmunu müəllif tərəfindən 2009-2012-ci illərdə müxtəlif ali təhsil ocaqlarında keçirilmiş yerli, respublika və beynəlxalq səviyyəli konfrans materiallarında, eləcə də AAK-ın tövsiyə etdiyi elmi jurnallarda çap edilmişdir.

Tədqiqat zamanı əldə edilən nəticələr Elvan Qida Senayi Ltd və TUSİAB-a təqdim olunmuş və nəticələrin tətbiqinin mümkünlüyü haqqında müvafiq arayışlar alınmışdır (360/161, 06.03.2012 və 360/160, 06.03.2012)

Tədqiqat işinin həcmi və quruluşu. Dissertasiya giriş, üç fəsil, nəticə və təkliflər, eləcə də ədəbiyyat siyahısından ibarət olmaqla 158 səhifə həcmindədir. İşdə 12 cədvəl, 3 sxem və 143 adda ədəbiyyatdan istifadə olunmuşdur.

TƏDQİQATIN ƏSAS MƏZMUNU

Girişdə mövzunun aktuallığı və tədqiqat obyektinin seçilməsi əsaslandırılır, tədqiqatın məqsəd və vəzifələri, obyekt və predmeti müəyyən edilir, işin elmi yeniliyi və praktiki əhəmiyyəti göstərilir.

Dissertasiyanın “Müştərək müəssisələrdə biznesin təşkili və idarə edilməsinin nəzəri-metodoloji əsasları” adlı birinci fəslində müştərək müəssisələrin sosial-iqtisadi mahiyyəti və yaranma zəruriliyi, müştərək müəssisələrin biznes fəaliyyətinin səciyyəvi xüsusiyyətləri və iqtisadi səmərəliliyi, müştərək müəssisələrdə biznesin idarə edilməsinin nəzəri əsasları və prinsipləri ətraflı göstərilmişdir. Bundan başqa dünyada müşahidə edilən qloballaşma XXI əsrdə daha da sürətlənmişdir ki, bu da, öz növbəsində milli təsərrüfatlar arasında transformasiya və integrasiya proseslərinin daha geniş miqyası əhatə etməsinə səbəb olmuşdur. Artıq beynəlmiləlləşmə, integrasiya və s. kimi dünyəvi proseslərdə fəal iştirak ayrı-ayrı milli iqtisadiyyatların inkişafının obyektiv qanunauyğunluğuna və zəruri şərtinə çevrilmişdir. Belə bir şəraitdə isə, təbii ki, integrativ əlaqələrin müxtəlif növlərinin bu və ya digər dərəcədə inkişafı zəruridir.

İqtisadi nəzəriyyədən məlumdur ki, milli təsərrüfatların biri-birinə, eləcə də qlobal iqtisadi məkana integrasiyasının müxtəlif formaları mövcuddur. Yekun məqsədi ayrı-ayrı milli təsərrüfatların inkişaf yollarının uzlaşdırılması, milli çərçivədə reallaşdırılan tədbir və islahatların beynəlxalq tələbatla ayaqlaşması olan integrasiya proseslərinin azad iqtisadi zonalar, azad ticarət zonaları, ümumi bazarlar və s. kimi formaları mövcuddur. Müşahidə və araşdırmalar göstərir ki, müasir dövrdə integrativ proseslərin geniş yayılmış səmərəli formalarından biri də birgə (müştərək) fəaliyyətin təşkilidir. Eyni zamanda, bu fəaliyyət təşkilatı, hüquqi və s. baxımdan xarici investisiyalı, müştərək, birgə və s. formalarda təşkil edilə bilər. Bu formaların hər birinin özünəməxsus əhəmiyyət kəsb etdiyini qeyd etməklə yanaşı, nəzərə almaq lazımdır ki, reallıqda bütün dünyada, o cümlədən Azərbaycan Respublikasında müştərək müəssisələrin təşkilinə daha çox rast gəlinir. Bir faktı qeyd etmək kifayətdir ki,

əgər 2000-ci ildə Azərbaycanda müştərək müəssisələrin sayı 551 ədəd, bu müəssisələrdə çalışanların sayı isə 22145 nəfər, istehsal edilən məhsulun həcmi 1239,8 mln. manat olmuşdursa, 2008-ci ildə bu göstəricilər 1174 ədəd, 65198 nəfər və 2595,3 mln. manat, 2010-cu ildə isə müəssisələrin sayı 1091 ədəd, işçilərin sayı 55936 nəfər, məhsul isə 2401,2 mln. manat təşkil etmişdir.

Statistik rəqəmlərdən də göründüyü kimi, son illər müştərək müəssisələrin inkişaf dinamikası kifayət qədər yüksək olmuşdur ki, bu da Azərbaycan Respublikasının dünyaya integrasiyasında, eləcə də ayrı-ayrı ölkələrlə iki və çox tərəfli əlaqələrin yaranmasında əhəmiyyətli rol oynamışdır. Bu baxımdan da, müştərək müəssisələrin fəaliyyətinin öyrənilməsi və sosial-iqtisadi mahiyyətinin aydınlaşdırılması məqsədəuyğun olardı.

Araşdırmalar göstərir ki, idarəetmənin əsas metodlarından biri də sosial-psixoloji metoddur. Bu metod, müəssisənin, onun personalının sosial və psixoloji maraqlarına təsir göstərmək vasitələrinə əsaslanır. Sosial-psixoloji metod mənəvi və rəftar amillərinin öyrənilməsinə və tətbiqinə, psixoloji mühitin saflaşdırılmasına və qarşılıqlı münasibətlərin etikasına əsaslanır ki, burada da həm sosial-ictimai, həm də psixoloji təsir üsullarından istifadə edilir. Metodun tətbiq mexanizmi kollektivin öyrənilməsi və kollektivə təsir göstərilməsi əsasında qurulmuşdur. Sosial metodun ən başlıca ünsürləri sorğu keçirilməsi, müsahibə götürülməsi, anket doldurulması, hesabatların göstəricilərinin öyrənilməsi və kütləvi tədbirlərin iclasların, seminar, müşavirə və konfransların keçirilməsi hesab edilə bilər. İdarəetmənin sosial metodunun başlıca mahiyyəti statistika, hesabat və uçot materiallarını nəzərə almaqla, tədqiqat yolu ilə aşkar edilən kompleks xarakterli, ictimai- təşkilati və psixoloji xarakterli məlumatların əsasında əməli tədbirlər planı hazırlamaqdan ibarətdir. O cümlədən, metodun digər istiqaməti olan psixoloji metod fərdlərin, qrupun və kollektivin davranışı və qabiliyyətindən istifadə olunmaqla tədbirlər hazırlanması və həyata keçirilməsi yolu ilə firmada işçilərin qarşılıqlı münasibətlərinin harmoniyasını təmin etmək və daha münasib

psixoloji şərait yaratmaq deməkdir. Bu, öz növbəsində, işçilərin seçilməsi, tərbiyə olunması, müvafiq ixtisasa yiyələnmələri və vəzifə pillələrində yüksəlmələri üçün şərait yaradır. Eyni zamanda, idarəetmənin psixoloji metodu kollektiv arasında optimal psixoloji əhval-ruhiyyə yaratmaq yolu ilə insanlar arasında münasibətlərin tənzimlənməsinə yönəldilir.

Beləliklə, müştərək müəssisələrdə biznesin idarə edilməsinin nəzəri əsasları və prinsiplərinin öyrənilməsi istiqamətində aparılan araşdırmalardan belə nəticəyə gəlmək mümkündür ki, səmərəli idarəetmənin təşkilinin əsasını düzgün idarəetmə qərarlarının qəbulu təşkil edir. Eyni zamanda, biznesin idarə edilməsinə dair düzgün qərarların qəbul edilməsi xarici və daxili mühit amillərini ətraflı şəkildə nəzərə alan, müəssisənin mövcud imkanlarını və perspektivlərini əks etdirən biznes-planın tərtibindən asılıdır. Deməli yalnız, düzgün və dəqiqliklə tərtib edilmiş biznes-plan olduğu halda biznesin idarə edilməsində səmərəli nəticəyə nail olmaq mümkündür. Əlbəttə, bütün bunlar, yuxarıda qeyd edilən prinsip və metodların kompleks şəkildə nəzərə alınmasını tələb edir.

Dissertasiyanın **“Azərbaycanda müştərək müəssisələrin fəaliyyətinin müasir vəziyyətinin təhlili və qiymətləndirilməsi (Azərbaycan-Türkiyə müştərək müəssisələrinin materialları əsasında)”** adlanan ikinci fəslində Azərbaycan-Türkiyə iqtisadi əlaqələrinin müasir vəziyyəti və bunun müştərək müəssisələrin fəaliyyətinə təsiri, Azərbaycan-Türkiyə müştərək müəssisələrinin inkişaf dinamikasının təhlili və qiymətləndirilməsi göstərilmişdir.

Keşmiş SSRİ-nin dağılması ilə 18 oktyabr 1991-ci ildə müstəqilliyini elan edən Azərbaycan Respublikası sərbəst iqtisadiyyat yolunu seçərək, təbii-iqtisadi resurslarının tam hüquqlu sahibi olduğunu göstərdi. Azərbaycanın müstəqilliyini ilk tanıyan ölkə kimi iqtisadi sahədə də ilk addımlar, məhz Türkiyə ilə atılmışdır. Belə ki, 11 yanvar 1992-ci ildə, yəni müstəqilliyin elan edilməsindən 3 ay sonra Azərbaycan ilə Türkiyə arasında ticari və ekonomik bağlantılar məqsədilə ilk anlaşma imzalanmışdır. Bu anlaşmadan əlavə olaraq, Naxçıvan

Muxtar Respublikası ilə ticari əlaqələrin genişləndirilməsi, sərhəd-keçid prosedurlarının sadələşdirilməsi, ikili iqtisadi fəaliyyətin təşkili, maliyyələşdirilməsi, kiçik və orta sənaye müəssisələrinin yaradılması və fəaliyyəti, texniki, sosial, mədəni sahələrdə iş birliyi, iki tərəfli gömrük güzəştlərinin tətbiqinə dair anlaşma da imzalanmışdır. Eyni zamanda, ölkələrarası qarşılıqlı iqtisadi münasibətləri inkişaf etdirmək istiqamətində davamlı addımlar atılmış və müxtəlif sənədlər qəbul edilmişdir. İki ölkə arasında müştərək fəaliyyətin təşkili ilə bağlı önəmli anlaşmalara misal olaraq 14 iyun 1994-cü il tarixli 820 sayılı qərarla qüvvəyə minmiş İnvestisiyaların Qarşılıqlı Təşviqi və Qorunması (Yatırımların Karşılıqlı Teşviki və Korunması) haqqında razılaşmanı göstərmək olar. Bu anlaşmaya görə hər iki ölkə yatırılmış investisiyaların qorunması və investisiya cəlb ediliyinin yüksəldilməsi istiqamətində qarşılıqlı fəaliyyət göstərəcəkdir.

Müəssisələrin yaradılmasında önəmli məsələlərdən biri də, sənaye istehsalının ərazi quruluşunun təkmilləşdirilməsidir. Müasir şəraitdə hər bir regionun bu və ya digər istehsal sahələrinin sürətli və uzunmüddətli inkişafı üçün zəngin təbii-iqtisadi resurs ehtiyatlarına malik olduğu halda, regionlar ayrı-ayrı adalara bənzəyir. Məsələn, Azərbaycan ən nəhəng iqtisadi rayonu olan Abşeron respublika ərazisinin 6,3%-ni, təşkil etdiyi halda, əhalinin 30,0%-i, sənaye-istehsal fondlarının 71,0%-i, sənaye məhsulunun isə 63,0%-i, Ümumi istehsal fondlarının isə 65,0%-i bu rayonun payına düşür. Eyni zamanda, Gəncə-Qazax iqtisadi rayonu ərazicə 14,0% paya malik olduğu halda, sənayedə 3,0%-lik səviyyəyə malikdir. Buradan belə bir nəticə çıxır ki, ərazi böyüdükcə sənaye istehsalı azalır. Əslində isə, istər Gəncə-Qazax, istərsə də digər iqtisadi rayonlar özlüyündə sənayenin bu və ya digər istiqamətinin inkişafı üçün zəngin ehtiyatlara malikdir. Bu baxımdan da, xarici investisiyaların cəlb edilməsi, vəsaitləri bölüşdürülməsi, müəssisələrin yaradılması və s. zamanı yuxarıda qeyd edilənlərin nəzərə alınması zəruridir.

Araşdırmalar göstərir ki, 1991-ci ildən etibarən ölkələrarası siyasi və iqtisadi əlaqələrin genişlənməsi

Azərbaycan-Türkiyə dövlətləri arasında ticarət dövriyyəsinin sürətlə artmasına da şərait yaratmışdır. 2006-cı ilin iyun ayından isə BTC-nin istifadəyə verilməsi qarşılıqlı iqtisadi əlaqələrin daha da genişləndirilməsinə şərait yaratdı. Baxmayaraq ki, bu sırada inkişaf dinamikası müsbət tendendiyalarla səciyyələnir, aradakı bəzi illərdə müəyyən geriliklər də müşahidə edilmişdir.

Türkiyə-Azərbaycan ticarət balansı, mln. ABŞ dolları

Cədvəl 1.

İllər	Ümumi dövriyyə	İxrac	İdxal	balans
1992	212.7	87.1	125.6	-38.5
1993	124.1	63.6	60.5	3.1
1994	92.8	76.2	16.6	59.6
1995	166.9	140.5	26.4	114.1
1996	255.2	216.2	39.0	177.2
1997	220.9	179.7	41.2	138.5
1998	355.9	220.1	135.8	84.3
1999	211.4	142.4	69.0	73.4
2000	233.3	128.4	104.9	23.5
2001	215.4	148.1	67.3	80.8
2002	239.6	156.2	83.4	72.8
2003	302.1	195.1	107.0	88.1
2004	407.4	224.8	182.6	42.2
2005	588.7	312.8	275.9	36.8
2006	773.2	385.0	388.1	-3.1
2007	1680.8	624.5	1056.3	-431.8
2008	1433.5	807.3	626.2	181.1
2009	1014.6	906.7	107.9	798.8
2010	942.3	771.4	170.9	600,5

Mənbə: <http://www.azstat.org>

Statistik rəqəmlərdən də göründüyü kimi, yuxarıda qeyd edilən fikirlər rəqəmlərdə də öz əksini tapmışdır. Belə ki, 1992-1995-ci illərdə iki ölkə arasında xarici ticarət dövriyyəsi 45,8 milyon dollar azalmışdır. Sonradan isə 1995-1998-ci illərdə bu dövriyyə 113,2% və ya 189 mln. dollar artaraq 355,9 mln. dollara çatmışdır. 1999-cu ildə isə, yenidən 1992-ci il səviyyəsinə enmişdir. 2002-ci ildən etibarən isə dinamik artım müşahidə edilmişdir. Nəticədə, 2002-2009-cu illər ərzində xarici ticarət dövriyyəsi 4,2 dəfə artaraq 1014,6 milyon dollara çatmışdır. Bu illər ərzində, uyğun olaraq, idxal 24,2 mln. dollar, ixrac isə 5,8 dəfə və ya 749,9 mln. dollar artmışdır. O cümlədən, 2009-2010-cu illərdə ticarət dövriyyəsi 72,3 mln. dollar, ixrac 135,3 mln. dollar azalmış, idxal isə 63,0 mln. dollar artmışdır.

Ümumiyyətlə iki ölkə arasında xarici ticarət dövriyyəsinin strukturunu isə, Cədvəl 2.2.-nin məlumatları əsasında aşağıdakı şəkildə ifadə etmək olar.

Azərbaycan-Türkiyə arasında xarici ticarətin əmtəə qrupları üzrə strukturu, %-lə

Cədvəl 2.

№	Əmtəə qrupları	Cəmi dövriyyə, min dollar		Ümumi dövriyyədə payı, %-lə	
		2009	2010	2009	2010
	Cəmi	1433500	1013660	100	100
1	Canlı heyvan və heyvan məhsulları	6298	5411.8	0.4	0.5
2	Bitki mənşəli məhsullar	7506	8632.5	0.5	0.9
3	Heyvan və bitki mənşəli yağlar	820	644.4	0.06	0.06
4	Hazır qida məhsulları, spirtli və spirtsiz içkilər	13501	17507.8	0.94	1.7
5	Neft məhsulları	549205	92842.4	38.3	9.2
6	Kimya sənayesi	77328	85753.5	5.4	8.5

	məhsulları				
7	Plastika və plastik məmulatlar	74420	48701.9	5.2	4.8
8	Gön-dəri məmulatları	8511	7577.5	0.6	0.75
9	Ağac və ağac məmulatları	12750	10821	0.9	1.06
10	Kağız və karton məmulatları	44887	47556.15	3.1	4.7
11	İpək, Yun və pambıq, bunlardan hazırlanmış əşyalar	7378	20347.7	0.5	2.0
12	Ayaqqabılar, baş geyimləri, əl çubuqları və onların hissələri	748	798.6	0.05	0.08
13	Daş, gips, sement və s. maddələr və keramika məhsulları	26249	44446.2	1.8	4.4
14	İnci, daşlar və qiymətli daşlardan əşyalar	79	232.8	0.006	0.02
15	Dəmir və polad, mis, nikel, alüminium, sink, qalay və bunlardan hazırlanmış məmulatlar	220308	199661.4	15.4	19.7
16	Məşin və mexanizmlər, elektrik məşin və mexanizmləri, qoşqular	226380	311581.3	15.8	30.7
17	Lokomotiv, qoşqu, motorlu	126661	51729.7	8.8	5.1

	quru, su və hava daşıyıcıları, onların hissələri				
18	Optik alət və cihazlar, saatlar və musiqi alətləri, hissələr	13245	23603.73	0.9	2.3
19	Mobil telefonlar, oyuncaqlar və müxtəlif əşyalar	18343	30221.64	1.3	3.0
20	Sənət əsərləri və antikvar əşyalar	15	16.5	0.001	0.002

Mənbə: Cədvəl statistik məlumatlar əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Müşahidələr göstərir ki, Azərbaycan - Türkiyə iqtisadi əlaqələrinin aparıcı qollarından biri olan nəqliyyat bağlantılarında da müəyyən problemlər mövcuddur. Belə ki, ölkələr arasında, Naxçıvan MR xaric, quru sərhəddinin olmaması, xüsusilə avtomobil daşımalarında ciddi çətinliklər yaradır. Belə daşımalar qonşu İran və ya Gürcüstan üzərindən həyata keçirilir ki, bu da vəziyyəti daha da gərginləşdirir. İran və Gürcüstan sərhədlərində yaranan tonaj, vergi, nəqliyyat vasitəsinin ekoloji uyğunluğu və s. kimi problemlər əlavə maliyyə sərfiyyatına səbəb olur. Nəticədə, hazır məhsulların üzərində daşıma xərclərinin payı artır, məhsulun qiyməti yüksəlir və rəqabət qabiliyyəti azalır.

Dissertasiyanın “**Müştərək müəssisələrdə biznes və idarəetmənin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri**” adlı üçüncü fəslində müştərək müəssisələrdə biznes fəaliyyətinin stimullaşdırılması, əlverişli investisiya mühitinin yaradılması, müştərək müəssisələrdə biznes və idarəetmənin səmərəli təşkilində marketing tədqiqatlarından istifadəsi göstərilmişdir.

Hər bir sahədə inkişafı sürətləndirən və ona mane olan müəyyən amillərin olması labüddür. İstənilən təsərrüfat subyektinin, fəaliyyət sahəsindən və əhatə dairəsindən asılı olmayaraq, inkişafını sürətləndirən zəruri şərtlər mövcuddur və yalnız, bu şərtlərin ödənilməyi halda sahənin davamlı və dinamik

inkişafı mümkündür. Bu baxımdan da, inkişafın şərtlərini ödəyən şəraitin, mühitin və s. təmin edilməsi çox vacibdir.

Müştərək müəssisələrin də inkişaf etdirilməsində stimullaşdırma olduqca mühüm rol oynayır. Eyni zamanda, stimullaşdırma yolları və metodları, təsərrüfat subyektlərindən asılı olaraq, həm də fərqlənilir. Bu isə, əsasən subyektin fəaliyyətinə təsir edən amillərlə bağlıdır. Belə ki, müştərək müəssisələrin yaradılması və fəaliyyəti istiqamətlərinin əlaqələndirilməsinə aid tədbirlər müxtəlif metodlar vasitəsilə həyata keçirilir ki, burada da, əsasən inzibati və iqtisadi metodlardan istifadə edilir. İnzibati metodlar adətən ayrı-ayrı istiqamətlərdə müştərək müəssisələrin inkişafının məhdudlaşdırılmasına yönəldilir. Bunlara, müştərək müəssisələrin dövlət qeydiyyatı, təsərrüfat fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün lisenziyanın verilməsi və s. aiddir.

Azərbaycanda siyasi sabitliyin yaranması xarici investisiyanın cəlb olunmasına nəzərə cərpacaq dərəcədə təsir göstərmişdir. Lakin Qarabağ probleminin mövcudluğu və regional qeyri-sabitlik xarici investisiyanın cəlb olunmasına məhdudlaşdırıcı təsir göstərir. Ölkədə hüquqi, demokratik cəmiyyətin, regionda ölkələr arasında qarşılıqlı mənfəətli əməkdaşlıq münasibətlərinin formalaşması perspektiv iqtisadi inkişafda xarici investisiya resurslarından səmərəli istifadə olunmasına müsbət təsir göstərən amillərdəndir.

Araşdırmalar göstərir ki, bir çoxları marketinqin yalnız satış və reklamdan ibarət olduğunu iddia edir. Bu təbii haldır, çünki hər gün televiziya və qəzet reklamları, birbaşa məktub təklifləri, satış zəngləri və internet ünsiyyəti ilə rastlaşırıq ki, bu da marketinqin bir istiqamətidir. Bütün bunlara baxmayaraq, satış və reklam marketinq araşdırmalarının, yalnız kiçik bir hissəsini təşkil edir. Ona görə ki, marketinq fərdlərin və insan qruplarının digərləri ilə dəyər yaradılması və bazarda mübadilə edilməsi yolu ilə öz ehtiyac və tələbatlarını ödəməsi üçün sosial idarəetmə prosesidir.

Beləliklə, qeyd edilənlərdən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, marketinq bazar subyektlərinin fəal iqtisadi-təsərrüfat və

kommersiya siyasətinin strategiyası və taktikası olub daxili imkanların, ehtiyatların və təsərrüfat subyektinin fəaliyyətinə təsir edən xarici amillərin hərtərəfli ölçülüb-biçilmiş uçotuna əsaslanaraq müəssisənin fəaliyyətinin bazar vəziyyətin hər cür dəyişilməsinə, eləcə də istehlakçı zövq və tələbatında baş verən dəyişikliklərə uyğunlaşdırən başlıca vasitədir. Marketingi düzgün təşkili tam iqtisadi müstəqillik və ədalətli rəqabət mühiti şəraitində fəaliyyət göstərən müştərək müəssisələrin istehsal-satış fəaliyyətinin planlaşdırılması və səmərəli idarə olunmasının əsası kimi qəbul edilməlidir.

NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

Təqdim edilən dissertasiya işində müştərək müəssisələrdə biznes fəaliyyətinin inkişafı və idarə olunması problemlərinə dair aşağıdakı təklif və tövsiyələr irəli sürülmüşdür. Bunlardan bəziləri:

- milli istehsal sahələrinin rəqabət qabiliyyətinin və istehsalın texniki-iqtisadi səviyyəsinin yüksəldilməsi;

- ölkədə struktur dəyişikliklərinin aparılması və mövcud iqtisadi potensialı reallaşdırmaq üçün yeni müəssisələrin yaradılması;

- istehsalın ixracönlümlü və idxalı əvəz edən sahələr istiqamətində inkişaf etdirilməsi;

- ölkədə rəqabət mühitinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə yeni təsərrüfat subyektlərinin yaradılması;

- Zəif inkişaf etmiş, irihəcmli kapital qoyuluşu tələb edən sahələrin inkişaf etdirilməsi;

- Daxili bazarın tələbatını ödəmək, ölkənin istehsal potensialını artırmaq və mövcud potensialdan tam və səmərəli istifadəyə nail olmaq üçün yeni faydalı qazıntı yataqlarının mənimsənilməsi;

- Konsaltinq və marketing üzrə kadrların hazırlanması, yeni menecerlərin yetişdirilməsi sahəsində xarici təcrübədən istifadə.

- Müştərək müəssisələrin sosial-iqtisadi mahiyyəti, eləcə də bu müəssisələrin təşkilinin nəzəri-metodoloji əsaslarının öyrənilməsi istiqamətində aparılan araşdırmalardan aydın olur ki, yaradılma məqsədindən asılı olmayaraq müştərək müəssisə tərəfdaşların ayrılma ayrılıqda imkanı xaricində olan işgüzar və iqtisadi məqsədlərin birləşməsi fəaliyyətlə əldə edilməsi vasitəsidir. Başqa sözlə desək, müştərək müəssisənin yaradılmasına, həm də milli və xarici investorun öz məqsədlərini reallaşdırması vasitəsi kimi baxmaq mümkündür;

- Müştərək müəssisələrin yaradılması və fəaliyyəti prosesində də onun məhsulunun reallaşdırılması problemi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Əgər xarici investorun əsas məqsədi yerli bazarda möhkəmlənməkdirsə, milli tərəfdaş isə daha tez məhsul ixracına çalışırsa, bu cür mənafeələrin toqquşması müəssisənin fəaliyyətinə mane ola bilər. Bu baxımdan da, tərəfdaşların məqsədlərinin uzlaşdırılması və vəhdəti müştərək müəssisələrin yaradılması və səmərəli fəaliyyəti üçün əsas şərtidir.

Azərbaycan-Türkiyə iqtisadi əlaqələrinin uzunmüddətli inkişafı, müştərək fəaliyyətin daha da gücləndirilməsi, eləcə də müştərək müəssisələrdə biznesin təşkili və idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə aşağıdakı tədbirlərin təcridən həyata keçirilməsi məqsədəuyğun hesab edilir.

- layihələrində daha yaxından və geniş tərkibli iştirakına şərait yaradılması;

- Türkiyə-Azərbaycan arasında imzalanyuxarı dövlət orqanları (nazirliklər, komitələr və s.) səviyyəsində iqtisadi gündəmli mütəmadi görüşlərin keçirilməsi;

- xarici iqtisadi və ticari əlaqələrin koordinasiyasının gücləndirilməsi;

- Türk firmalarının özəl layihələrdə fəaliyyəti dəstəklənməklə yanaşı, iri dövlətmiş Uzunmüddətli İqtisadi İşbirliyi Müqaviləsinə uyğun olaraq, konkret layihələr üzrə bir "İcra Planı"nın hazırlanması və reallaşdırılması;

- iki ölkə iş adamlarının qarşılaşdığı problemlərin operativ və səmərəli həllini təmin etmək üçün bir "Ortaq Çalışma Qurumu"nın yaradılması;

- ən qısa zaman kəsiyində, yəni ən azı ildə iki dəfə Türkiyə-Azərbaycan Ticarət Anlaşması görüşlərinin keçirilməsi;

- Azərbaycanda gömrük güzəştlərini təklif edən iqtisadi zonaların yaradılması;

- Azərbaycanın ÜTT və AB qurumları ilə əlaqələrinin dəstəklənməsi;

- hər iki ölkədə dövlət orqanları və iş adamları tərəfindən əmtəə nişanlarının saxtalaşdırılmasına qarşı birgə sərt mübarizənin aparılması;

- Hər iki ölkə üçün strateji istiqamətlərin müəyyən edilməsi və bu istiqamətlərdə birgə projələrin gerçəkləşdirilməsi;

- Xüsusilə iş adamları arasında viza probleminin aradan qaldırılması;

- Transizt daşımaları həyata keçirən, xüsusilə keçid daşımaları həyata keçirən sürücülərin viza problemlərinin aradan qaldırılması. Bu olduqca vacibdir, çünki maşınların Gürcüstan ərazisində günlərlə gözləməsi əlavə vaxt və maliyyə itkilərinə gətirib çıxarır;

- Azərbaycanın Rusiya və Orta Asiyaya açılan bir qapı olmasının dəyərləndirilməsi. Ölkədə bir logistik mərkəzin yaradılması;

- İş adamları arasında yazılı razılaşmaların aparılması və bu razılaşmaların hər iki ölkə normalarına uyğunlaşdırılması və s.

Dissertasiyanın əsas məzmunu aşağıdakı elmi məqalələrdə öz əksini tapmışdır:

1. Gömləksiz A.H. “Qloballaşma şəraitində müştərək müəssisələrin sosial-iqtisadi mahiyyəti”, AMEA İqtisadiyyat İnstitutu, “Azərbaycan iqtisadiyyatında keçid dövrünün başa çatması: Təhlil və nəticələr. Milli inkişaf modelinin formalaşması problemləri”, Beynəlxalq konfransın materialları, səh. 213-215.
2. Gömləksiz A.H. “Müştərək müəssisələrin fəaliyyətinin iqtisadi səmərəliliyinin müəyyən edilməsi yolları”, AMEA İqtisadiyyat İnstitutu, Elmi əsərlər, 2010, №3, səh. 266-271.
3. Gömləksiz A.H. “Azərbaycan-Türkiyə ikitərəfli əməkdaşlığının inkişaf dinamikası”, ‘Journal of Qafqaz University’; 2010, s.56-60.
4. Gömləksiz A.H. “Qloballaşma şəraitində müştərək müəssisələr integrativ proseslərin mühüm istiqaməti kimi (Türkiyə və Azərbaycan təmsalında)”, Qafqaz Universiteti, “Qloballaşma prosesində Qafqaz və Mərkəzi Asiya”, III Beynəlxalq konqresin teisləri; 2010-cu il, s.70-72.
5. Gömləksiz A.H, Rüstəmov İ.S. “BTC neft kəməri layihəsinin Azərbaycan maşınqayırma sənayesinin inkişafına təsiri amilləri”, AMEA İqtisadiyyat İnstitutu, “Azərbaycan iqtisadiyyatında keçid dövrünün başa çatması: Təhlil və nəticələr. Milli inkişaf modelinin formalaşması problemləri”, Beynəlxalq konfransın materialları, səh. 332-334.
6. Gömləksiz A.H. “Qloballaşma şəraitində investisiya cəlbəediciyinə təsir edən amillər”. “İqtisadi artımın intensiv inkişaf problemləri” mövzusunda konfransın materialları, Bakı, AKU, 2011, səh.182-185.

7. Gömləksiz A.H. “Müştərək müəssisələrin fəaliyyəti Azərbaycan və Türkiyə dövlətləri arasında iqtisadi münasibətlərin mühüm istiqaməti kimi”. AMEA II, “Azərbaycan regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı: problemlər və inkişaf meyilləri” Respublika konfransının materialları, Bakı, 2010, səh.85-87.
8. Gömləksiz A.H. “Milli iqtisadiyyatın davamlı inkişafında müştərək fəaliyyətin rolu”, ‘AMEA-nın Xəbərləri, İqtisadiyyat seriyası, 2010, s.40-48.
9. Gömləksiz A.H. “Qloballaşma şəraitində müştərək müəssisələrin fəaliyyətinin səciyyəvi xüsusiyyətləri” (Türkiyə və Azərbaycan təmsalında), ‘Ümummilli lider H.Əliyevin 88-ci ildönümünə həsr edilmiş “Qloballaşma şəraitində davamlı inkişafın aktual problemləri” mövzusunda konfransın materialları, Azərbaycan Universiteti’ 2010, s.100-103.
10. Gömləksiz A.H. “Milli iqtisadiyyatların inkişafında müştərək müəssisələrin rolu” (Türkiyə və Azərbaycan təmsalında), ‘AU, İpək yolu’, 2011, s.20-26.
11. Gömləksiz A.H. “Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərində müştərək müəssisələrin yeri”. “Milli iqtisadiyyatın modernləşməsi: mövcud vəziyyət və gələcək perspektivlər”, Bakı, AMEA II, 11.03.2011, səh.129-130.
12. Gömləksiz A.H. “Milli iqtisadiyyatın inkişafında müştərək müəssisələrin rolunun artırılması”. “Audit” jurnalı, BBU, 2011, s.86-92.
13. Gömləksiz A.H. “Xidmət sahələrində Azərbaycan-Türkiyə müştərək müəssisələrinin inkişaf dinamikası”, ‘Journal of Qafqaz University’ 2011, s.56-60.
14. Gömləksiz A.H. “Ortak İşletmelerin Kurulması Gerekliği ve Gelişim Perspektifleri”, ‘Вестник Журнал’ №1(21), 2012, s.21-27.

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ И УПРАВЛЕНИЯ БИЗНЕСОМ НА
СОВМЕСТНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ**
(На основе материалов Азербайджанско-Турецких совместных
предприятий)

РЕЗЮМЕ

Диссертационная работа состоит из введения, трех глав, выводов и предложении использованной литературы.

Во введении обоснована актуальность темы, определены цель и задачи исследования, показаны научная новизна и практическая значимость диссертации, апробация результатов исследования.

В первой главе рассматриваются социально-экономическая значимость и необходимость создания совместных предприятий, характерные черты деятельности совместных предприятий и их экономическая эффективность, а также теоретические и научно-методологические основы и принципы управления деятельностью совместных предприятий.

Во второй главе исследуется современное состояние, Азербайджано-Турецких экономических отношений и их влияние на деятельность совместных предприятий, а также приведен обзор и оценка динамики развития Азербайджано-Турецких совместных предприятий.

В третьей главе рассматриваются пути стимулирования деятельности совместных предприятий, формирования среды благоприятной для инвестиций, использования маркетинговых исследований в организации бизнеса и управления в совместных предприятиях.

A.H.GOMLEKSIZ

**DEVELOPMENT AND MANAGEMENT OF
BUSINESS PROBLEMS OF JOINT VENTURES
(On the basis of the Azerbaijan-Turkey)**

SUMMARY

The thesis consists of the preface, three chapters, conclusion and used literature list.

In the preface the urgency of the topic is grounded, researching level is defined, the aim and duties, theoretical – methodological bases, information base of investigation are defined, and its scientific innovation and practical importance are shown.

The first chapter called “The theoretical and methodological principles of development and management of business problems in joint ventures. In this chapter candidate researches social-economical importance and typical features of the business activities of the joint ventures.

Analysis of the modern situation of the joint ventures has been valued in the second chapter. In this chapter the factors which influence development of Azerbaijan-Turkey joint ventures are looked upon.

The third chapter discusses ways of development and optimization of the Azerbaijan-Turkey joint ventures. In this chapter candidate explains that development of joint ventures mostly depends on environment of investment and efficient forming of the management.

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА

ИНСТИТУТ ЭКОНОМИКИ

На правах рукописи

АРИФ ХИЛЬМИ ОГЛЫ ГЁМЛЕКСИЗ

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ И УПРАВЛЕНИЯ БИЗНЕСОМ И
НА СОВМЕСТНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ**

**(На основе материалов Азербайджанско-Турецких совместных
предприятиях)**

**Специальность: 5311.01 – Организация и управление
предприятий**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

диссертации на соискание научной степени
доктора философии по экономике

БАКУ – 2013